

Рештки крабів із палеогенових відкладів Криму

В порівнянні з іншими викопними окам'янілостями із нижньотретинних відкладів території УРСР ракоподібні згадуються дуже рідко. Що стосується їх палеонтологічного вивчення, то можна назвати лише декілька невеликих статей, присвячених цьому питанню. Причиною такого стану є, по-перше, обмеженість місцезнаходжень, а по-друге, нехтування ракоподібними в стратиграфічному розчленуванні і з'ясуванні фациальних умов в порівнянні з іншими фаунами.

Серед палеогенових відкладів України рештки крабів найчастіше зустрічаються в Криму. За даними В. К. Василенка [1], скупчення крабів відмічаються у відкладах верхів лютетського ярусу, а також нижнього і верхнього під'ярусів оверзького ярусу.

Під час палеогенової екскурсії 1955 р., яка була організована відділом геолого-географічних наук АН СРСР, нам вдалося добути декілька екземплярів і фрагментів крабів із палеогенових відкладів Криму. Тоді ж у майкопських відкладах (хадумський горизонт) Р. Л. Мерклін знайшов клешню краба, що свідчить про велике вертикальне поширення крабів в палеогенових відкладах Кримського півострова.

Наші знахідки відносяться до правого берега р. Бодрак, де крутою стіною біля с. Скалистого відслонюються масивні білі вапняки лютетського ярусу.

Рештки крабів зустрічаються в прошарку плитчатого вапняку потужністю 0,4 м, що залягає на межі лютетського і оверзького ярусів. В осипу серед інших окам'янілостей* поряд з крабами зустрічаються крупні орбітоїди і нумуліти, хламіси, спондилуси і гігантські (до 0,45 м) черити. Крабовий прошарок багатий на сліди діяльності черв'яків у вигляді трубочок, що виповнені породою, яка вказує на деяку перерву в седиментації. Панцири крабів знаходяться в шару в такому положенні, яке вони мали за життя. Таке захоронення свідчить про досить спокійну обстановку палеогенового моря наприкінці лютетського віку.

Вважаючи, що крабовий горизонт має корелятивне значення для кримського палеогену, нижче ми подаємо опис нового виду краба, найменування якому дано по назві р. Бодрак.

Тип	Arthropoda.	Членистоногі.
Клас	Crustacea.	Ракоподібні.
Ряд	Decapoda.	Десятиногі.
Родина	Xanthidae.	Алсоок.
Рід	<i>Xanthopsis</i>	М'Соу.
Вид	<i>Xanthopsis bodracus</i> sp. n.	

Матеріал, по якому зроблено опис цієї форми, складається з семи панцирів у вигляді ядер, декількох відбитків верхньої частини панцира і окремих кінцівок. Деякі рештки виявлених крабів збереглися настільки добре, що передають не лише форму панцира, але й будову абдомена і клешнів.

Панцир (цефалоторакс) має округлоп'ятикутну форму (рис. 1, 4).

* В крабовому прошаркові нами знайдено безпанцерне ядро овальної форми з помітними на черевній стороні тіла платівчатими сегментами. Дорзальна сторона організму дугоподібно випукла, дещо звужена в задньому напрямку; вентральна сторона вигнута. Довжина ядра 8 см, ширина основи 4 см, висота 2,5 см. Не виключена можливість, що ця окам'янілість є одним із представників ракоподібних, недостатньо вивченого ряду Isopoda.

Лобовий край в межах очних западин має чотири загострені виступи. Зовнішні виступи є краями очних западин, а внутрішні — основами антен. Очні западини видовжені паралельно лобовому краю і мають форму прямокутника із округленими кутами. Довжина їх 7 мм.

Передньо-бокові сторони цефалоторакса випуклі й загострені. Гребні їх несуть по три гострі виступи.

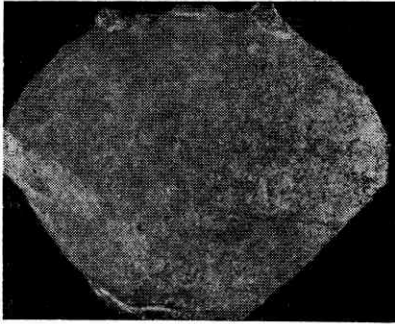

Рис. 1. Ядро панцира дорослого краба (вид зверху). Чоловічий екземпляр.

Рис. 2. Ядро краба з правою клешнею, чотирма відламаними перейодами і притиснутим до черева абдоменом (вид зі споду).

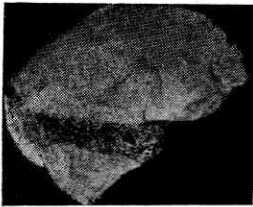

Рис. 3. Права пошкоджена клешня крупного екземпляра краба (вид зі споду).

Рис. 4. Ядро панцира краба, що добре передає скульптурні особливості цефалоторакса (вид зверху). Жіночий (?) екземпляр.

Задня частина цефалоторакса по формі нагадує трапецію, бокові сторони якої за межами малої основи сходяться під кутом $80-83^\circ$. Задньо-бокові сторони майже прямі, округлі.

Абдомен маленький, плоский, підігнутий під головогруді і міститься в подовжній заглибині черевного боку. Складається абдомен із чотирьох сегментів (рис. 2).

Передня пара перейопод дуже добре розвинута і озброєна наприкінці клешнями. Хватальна поверхня клешньових пальців клиноподібно загострена, причому гребінь *pollex* дрібно зазубрений. Поверхня лапи (*carpus*) знизу закруглена, гладенька; зверху, на кільовому виступі, нараховується 5—6 маленьких гостроверхих горбиків. Решта чотири пари перейопод не збереглися. На ядрах уціліли переважно лише місця їх приростання (рис. 2). Окремі членики рухаючих ніжок у вигляді тоненьких плоских уламків зустрічаються у випадкових сколюваннях міцних вапняків. Кількість члеників на одній перейоподі, так само як і характер їх прикінцевого розгалуження, невідома.

Поверхня цефалоторакса рівномірно випукла, і окремі *regiones* і *lobi* не виділяються.

Панцир рівномірно усіяний густими дрібненькими ямочками круглої форми (рис. 1, 4). Такими ж ямочками прикрашені й клешні (рис. 2, 3). В найбільш випуклій частині цефалоторакса знаходяться симетрично розміщені ромбоподібні вдавленості з відгалуженнями в задньому напрямку — місця приростання мускулатури (рис. 4). Останні особливо помітні під зовнішнім покровом панцира.

Дорослий екземпляр цієї форми (рис. 1) має довжину 41 мм, ширину 50 мм, максимальну випуклість (висоту) 18 мм. Заміри зроблені по поверхні такі: по довжині 50 мм, по ширині 53 мм.

Вищеописана форма, на нашу думку, дуже близько стоїть до *Xanthopsis lutugini* Lich a g e v i [2], знайденого Л. І. Лутугіним у глауколітових вапняковистих пісках бучацького ярусу — на Північному Дінці і визначеного як *X. hispidiformis* Schloth. [3, стор. 132]. Різниця в загальному окресленні цефалотораксів зовсім нема. Але відмінності в будові описаної форми не дозволяють зарахувати її до *X. lutugini* Lich. Перш за все у описаної форми не можна виділити окремі області в будові цефалоторакса, як це зроблено для *X. lutugini* Lich. Описана форма також відрізняється від вищезгаданої тим, що знизу на латі відсутні два горбики і, навпаки, передньо-бокові сторони цефалоторакса у нашій формі несуть по чотири загострені виступи, чого нема у *X. lutugini* Lich. За відсутністю літературних джерел ми не маємо можливості зробити порівняння із *X. hispidiformis* Schloth. (= *X. bruckmanni* Meyer), де, можна думати, знайшлися також спільні риси з описаною формою. Решта відомих нам представників роду *Xanthopsis* відрізняється більш помітно.

Факт знаходження крабів в середньоеоценових відкладах Кримського півострова з дуже подібними видами крабів українських середньоеоценових відкладів (бучацький ярус) має важливе значення для палеогеографічних висновків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко В. К., Стратиграфия и фауна моллюсков эоценовых отложений Крыма, Труды ВНИГРИ, в. 59, 1952.
2. Лихарев Б. К., Остатки крабов из нижнетретичных отложений Приднепровского края, Ежегодн. русск. Палеонт. общ., т. I, 1917.
3. Лутугин Л. И., Геологический разрез у с. Крымского (6-ой роты), Славяносербского уезда, Екатеринославской губернии, Изв. Геол. ком., т. XV, 1896.

Г. О. Макухіна

Титан-авгіт з базальтів південно-західної окраїни Донбасу

Моноклінний піроксен базальтів південно-західної окраїни Донбасу до останнього часу з хімічного боку не був досліджений і на підставі оптичних даних попередніми дослідниками визначався як авгіт, або титан-авгіт.

Для виявлення хімічної природи піроксену нами був виділений свіжий піроксен з базальтів району с. Ново-Троїцького. Головними складовими частинами цього базальту є піроксен та плагіоклаз; другорядними — серпентинізований олівін, магнетит, ільменіт, пірит, іноді спостерігається біотит та апатит.

1-й экз.

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ІНСТИТУТ ГЕОЛОГІЧНИХ НАУК

Проверено 1974 г.

ГЕОЛОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ

Том XVI, вип. 3

1957 г.

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1956

Библиотека Отделения
Геолого-Географических Наук